PRO PUBLICO BONO – Magyar Közigazgatás, 2026/1., 165–184. • DOI: 10.32575/ppb.2026.1.7

Virok-Ujlaki Anikó

A SZÜLŐI JOGÁLLÁS EGYSÉGES ELISMERÉSE AZ EURÓPAI UNIÓBAN ÉS AZ ÚJ EURÓPAI SZÜLŐI TANÚSÍTVÁNY BEVEZETÉSÉNEK LEHETŐSÉGE

Uniform Recognition of Parenthood in the European Union and the Prospects for the Introduction of the New European Certificate of Parenthood

Virok-Ujlaki Anikó PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, aniko.ujlaki@gmail.com

Európai uniós becslések szerint, jelenleg mintegy kétmillió gyermek kerülhet olyan hátrányos helyzetbe, hogy szüleit egy másik tagállamban nem ismerik el szülőként. Így történhet akkor is, amikor egy másik tagállamba költöznek vagy visszatérnek származási tagállamukba.

A tagországoknak az uniós jog értelmében ma már kötelezően el kell ismerniük a más tagállamban megállapított leszármazást, különösen a szabad mozgásra vonatkozó uniós jogból eredő jogok – mint a másik tagállamba való beutazáshoz és tartózkodáshoz való jog, az egyenlő bánásmódhoz való jog és a gyermek úti okmányainak beszerzéséhez való jog – alkalmazása esetén. Ugyanakkor az uniós jog nem írja elő a más tagállamban megállapított leszármazás elismerését a gyermek nemzeti jogból eredő jogai, például az öröklési, tartási vagy felügyeleti jogok szempontjából. Az Európai Parlament a helyzetet felismerve az elmúlt években több állásfoglalást is kiadott az ügyben, az Európai Bizottság pedig 2022. december 7-én elfogadta a leszármazás elismerésére és az európai leszármazási igazolás létrehozására vonatkozó tanácsi rendeletre irányuló javaslatot. Az Európai Parlament 2023 decemberében támogatta e jogszabálytervezetet, amely biztosítja, hogy ha egy uniós ország megállapítja a szülői jogállást, akkor azt a többi tagállam is ismerje el. A szülői jogállás elismerésével az érintett, jelenleg hátrányos helyzetben lévő gyermekek száma jelentősen csökkenne.

A következő lépés, hogy a Bizottság javaslatát az Európai Unió Tanácsának – a Parlamenttel folytatott konzultációt követően – különleges jogalkotási eljárás keretében, egyhangúlag kell elfogadnia.

Jelen tanulmányban a hivatkozott bizottsági rendeletjavaslat elfogadásához vezető út, az ügyben releváns EJEB- és EUB-döntések, valamint az új Európai Szülői Tanúsítvány létrehozásának kérdésköre kerül górcső alá. Továbbá, a tanulmány egyfajta helyzetjelentést is ad arra vonatkozóan, hogy az Európai Unió Tanácsánál jelenleg milyen szakaszban tart az ügy tárgyalása.

Kulcsszavak:
azonos nemű szülőkkel rendelkező gyermek, Európai Szülői Tanúsítvány, európai leszármazási igazolás, szülői jogállás egységes elismerése, uniós polgárok szabad mozgása

According to estimates by the European Union, currently around two million children may find themselves at a disadvantage because their parents are not recognised as such in another Member State. This can occur when families move to another Member State or return to their Member State of origin.

Under European Union law, Member States are already required to recognise parenthood established in another Member State, in particular for the exercise of rights deriving from the Union's free-movement law—such as the right to enter and reside in another Member State, the right to equal treatment, and the right to obtain travel documents for the child. European Union law, however, does not require recognition of parenthood established in another Member State for the purposes of rights arising under national law, for example inheritance, maintenance, or custody rights. Recognising this situation, the European Parliament has adopted several resolutions on the matter in recent years, and on 7 December 2022 the European Commission adopted a proposal for a Council Regulation on the recognition of parenthood and on the creation of a European Certificate of Parenthood. In December 2023, the European Parliament supported this legislative proposal, which ensures that where one European Union country establishes parenthood, that parenthood is recognised by the other Member States as well. Recognition of parenthood would significantly reduce the number of children who are currently at a disadvantage.

The next step is for the Council of the European Union, following consultation of the Parliament, to adopt the Commission's proposal unanimously under the special legislative procedure.

This study examines the path leading to the adoption of the Commission's proposed Regulation, the relevant case-law of the European Court of Human Rights (ECtHR) and the Court of Justice of the European Union (CJEU), and the issues surrounding the establishment of the new European Certificate of Parenthood. In addition, the study provides a state-of-play report on the stage currently reached in the Council of the European Union's deliberations on this file.

Keywords:
European Certificate of Parenthood, child with same-sex pare, European certificate of filiation, free movement of Union citizens, uniform recognition of parenthood

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A lisszaboni szerződés[1] és az Európai Unió Alapjogi Chartája (Charta)[2] is rögzíti az Európai Unió (EU) értékeit és alapvető céljait. Az EU küzd a társadalmi kirekesztés és megkülönböztetés ellen, és előmozdítja a társadalmi igazságosságot és védelmet, a nők és férfiak közötti egyenlőséget, a nemzedékek közötti szolidaritást és a gyermekek jogainak védelmét. Az EU céljai között szerepel a szabadságon és a jog érvényesülésén alapuló térség létrehozása, fenntartása és továbbfejlesztése, amelyben biztosított a személyek szabad mozgása, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés és az alapvető jogok teljes körű tiszteletben tartása is. Ezen célok előmozdítása érdekében biztosítani kell, hogy ha egy tagállam megállapította a leszármazást, azt a többi tagállam is minden tekintetben ismerje el. Ezt a kezdeményezést az EU 2020-as LMBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégiája[3] és 2021-es gyermekjogi stratégiája[4] is kiemelt intézkedésként határozta meg, ennek megfelelően, „aki egy országban szülő, az minden országban szülő".[5]

A tagországoknak ma már az uniós jog értelmében kötelezően el kell ismerniük a más tagállamban megállapított leszármazást, különösen a szabad mozgásra vonatkozó uniós jogból eredő jogok – mint a másik tagállamba való beutazáshoz és tartózkodáshoz való jog,[6] az egyenlő bánásmódhoz való jog és a gyermek úti okmányainak beszerzéséhez való jog – alkalmazása esetén.

Az uniós jog azonban nem írja elő a más tagállamban megállapított leszármazás elismerését a gyermek nemzeti jogából eredő jogai, például az öröklési, tartási vagy felügyeleti jogok szempontjából. Ezen elismerés hiánya jelentős hátrányos következménnyel járhat a gyermekekre nézve. Akadályozva lehetnek az alapvető emberi jogaik határokon átnyúló helyzetekben történő érvényesítésében, mivel nem biztosítják számukra azokat a jogokat, amelyek a nemzeti jog szerint megilletik őket a leszármazásból eredően. A gyermekek elveszíthetik azt a jogukat is, hogy bármelyik szülőjük a törvényes képviselőjükként járjon el egy másik tagállamban olyan fontos ügyekben, mint például az orvosi kezelés vagy az iskoláztatás. Az ilyen el nem ismerés sérti a gyermekek alapvető jogait, különösen az identitáshoz való

1 Lisszaboni szerződés, az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, Lisszabon (Portugália), 2007. december 13., hatálybalépés: 2009. december 1.

2 Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2012/C 326/02), Nizza (Franciaország), 2000. A Charta a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése óta jogilag kötelező erejű.

3 A Bizottság közleménye: „Egyenlőségközpontú Unió: az LMBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégia (2020–2025)", 2020. november 12., COM(2020) 698.

4 Az EU gyermekjogi stratégiájáról szóló, 2021. március 24-i bizottsági közlemény COM(2021)0142. „Az Európai Bizottság főbb intézkedései: horizontális jogalkotási kezdeményezésre irányuló javaslatot terjeszt elő 2022-ben a szülőség tagállamok közötti kölcsönös elismerésének támogatásáról."

5 Von der Leyen elnök értékelő beszéde az Unió helyzetéről az Európai Parlament plenáris ülésén (Brüsszel, 2020. szeptember 16.).

6 Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2004. 4. 30.

jogot, a megkülönböztetésmentességhez való jogot, valamint a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot. Ezen túlmenően a szülői lét el nem ismerése negatív hatással lehet gyermekek és családjaik jólétére.

Ezen problémák arra kényszeríthetik a családokat, hogy jogi eljárást kezdeményezzenek a leszármazás másik tagállamban történő elismerése érdekében, azonban ez mind a családok, mind a tagállami igazságszolgáltatási rendszerek számára idő- és költségigényes, továbbá bizonytalan kimenetelű. Hiába biztosított az uniós jog szerint a szabad mozgáshoz való jog, ha a családokat visszatartja, hogy attól félnek, egy másik tagállamban nem ismerik el minden tekintetben a leszármazást, ezáltal végső soron elveszíthetik szülői státuszukat.

Az Európai Parlament a helyzetet felismerve, 2017. február 2-i állásfoglalásában[7] az örökbefogadások határokon átnyúló elismerésére, 2022. április 5-i állásfoglalásában[8] pedig a polgári, közigazgatási és családjogi eljárásokban a gyermek jogainak védelmére hívta fel a figyelmet.

A szülői jogállás EU-n belüli egységes elismerésének kérdéskörén túl, jelen tanulmány azt is vizsgálja, hogy az uniós jog miként védi az azonos nemű házaspárokat a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való joguk tekintetében, és ezen jogból (további) jogok származtathatók-e. Továbbá két kizárólagos hatáskör – egyrészről az EU kizárólagos hatáskörébe tartozó, az uniós polgársággal és a személyek szabad mozgásával összefüggő jogok, másrészről a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozó, a nemzeti identitás részét képező családjogi kérdések – ütközésekor a nemzeti vagy az uniós jognak kell-e elsőbbséget élveznie?

FOGALOMMEGHATÁROZÁS

Családforma

A családformák és ezáltal a szülő-gyermek kapcsolatok az idők során jelentősen megváltoztak. Az elmúlt évtizedekben a házasságon kívüli élveszületések aránya is növekvő tendenciát mutatott, ugyanis több mint megkétszereződött 1993 óta (17,7%), amikor ezek az adatok először érhetők el az EU-ban. Ezt az arányt 2022-ben 42,2%-ra becsülték. Házasságon kívüli születések nem házassági kapcsolatokban, élettársi kapcsolatban élő párok között, egyedülálló szülőknél és bejegyzett élettársi kapcsolatokban[9] fordulnak elő. Az adatokkal rendelkező EU-tagállamok közül hétben a házasságon kívüli születések száma meghaladta a házasságon belüli születések számát.[10] A 2022-es adatokat a 2019-es évhez viszonyítva, a házasságon kívüli

[7] Az Európai Parlament 2017. február 2-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal az örökbefogadások határokon átnyúló aspektusairól (2015/2086[INL]) (2018/C 252/02).

[8] Az Európai Parlament 2022. április 5-i állásfoglalása a polgári, közigazgatási és családjogi eljárásokban a gyermek jogainak védelméről (2021/2060[INI]) (2022/C 434/02).

[9] Azonos nemű párok bejegyzett élettársi kapcsolata.

[10] Nevezetesen Franciaországban (ahol a születések 65,2%-a házasságon kívül történt), Portugáliában (60,2%), Bulgáriában (59,9%), Svédországban (57,8%), Szlovéniában (57,3%), Észtországban (55,0%) és Spanyolországban (50,1%). Görögország a spektrum másik végén volt, ahol a születések több mint 80%-a házasságon belül történt. Lásd Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#A_rise_in_births_outside_marriage

élveszületések aránya 4 tagállam kivételével mindegyik tagállamban emelkedett, nevezetesen Litvániában, Magyarországon, Hollandiában és Szlovéniában, ahol csökkent az arány. A legnagyobb csökkenés Magyarországon (2019-ben 38,7%, 2022-ben 25,0%) és Hollandiában (2019-ben 52,4%, 2022-ben 42,1%) volt tapasztalható.[11]

Európában a 20. század közepére megszilárdult nukleáris[12] családon kívül mára számos új családmodell vagy más néven családforma alakult ki, mint például az élettársi kapcsolatokon alapuló család, az egyszülős család, a válás utáni család,[13] a gyermeket adoptáló család vagy a szivárványcsalád. Ez a tendencia a családformák további horizontális differenciálódását eredményezi.[14] A családformák pluralizálódása[15] alapvetően a családszerkezetet, a családi életformákat alakító magatartásminták megváltozásával hozható összefüggésbe.[16]

A 20. század végére a kétkeresős családmodell elterjedésével, valamint a női egyenjogúsági mozgalmak kibontakozásával a családon kívüli és a családon belüli munkamegosztás is egyre inkább egyenlőségelvű lett, inspirálva a kétkeresős-kétgondozós családmodell kialakulását.[17] A változás először a nyugat-európai országokat érintette, később a kelet- és dél-európai országok is felzárkóztak az ilyen jellegű tendenciákhoz. Európában ma a családalapítók többségben továbbra is azt a tradicionális utat választják, amelyet a házasságkötésen alapuló családként ismerünk, főként a dél-európai országokban, de Írországban és Németországban is.[18]

A család fogalma tehát folyamatosan formálódik és igen jelentős politikai, erkölcsi és jogi viták kereszttüzében áll. Az elmúlt évtizedek társadalmi változásai oda vezettek, hogy a házasság és a család intézménye egyre kevésbé feltételezi egymást, így mára a család fogalma nem szükségszerűen alapul a házasság fogalmán.[19] A béranyaság kérdése szintén hatással van a család hagyományos fogalmára, és a jogi szabályozás kihívást jelent a nemzeti jogalkotók számára.

Az azonos nemű párok párkapcsolati formáinak jogi elismerése jogrendszerenként változó képet mutat. Főként a nyugat-európai országokban megengedett az azonos nemű személyek közötti házasságkötés és a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Unió Bírósága is számos ügyben foglalkozott az azonos nemű párokat megillető jogokkal, mint például házasságkötés, örökbefogadás, szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jog vagy a leszármazás kérdése.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága 2015. július 21-én példátlan ítéletet hozott az Oliari and Others v. Italy[20] ügyben, amelyben három azonos nemű pár indított pert az olasz állammal szemben, mivel szerintük az állam megsértette az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkében garantált jogaikat. Az ítélet indokolása szerint Olaszország megsértette a hivatkozott

11 A házasságon kívüli születések száma.
12 Kétgenerációs (szülők és gyermekek).
13 Mozaikcsalád vagy *patchwork* család.
14 Vaskovics 2014: 12.
15 Ebben az értelemben a múltban nem létező családformák kialakulása és azok elterjedése.
16 Lásd bővebben Sobotka–Toulemon 2008.
17 Bátki – M. Ribiczey 2021: 21–22.
18 Vaskovics 2014: 12.
19 Lápossy – Szabó Tasi – Szajbély 2023: 3.
20 Az EJEB 18766/11 és 36030/11 sz. az Oliari and Others v. Italy ügyben, 2015. július 21-én hozott ítélete, http://www.articolo29.it/wp-content/uploads/2015/07/CASE-OF-OLIARI-AND-OTHERS-v.-ITALY.pdf

cikket, amely kimondja a magánélet és a család védelmét. Az olasz állam azzal, hogy nem tette számukra lehetővé a tartós és stabil partnerkapcsolatuk semmilyen jogi formában történő hivatalos legalizálását, jogsértést követett el. Az EJEB érvelése szerint az azonos nemű párok tényleges partnerkapcsolata márpedig a családi élet fogalmába tartozik, amely az egyezmény védelme alá esik.

Az ítélet értelmezése szerint, azokban az országokban, ahol az azonos neműek házassága nem engedélyezett, az államnak kötelessége lenne valamilyen alternatív jogintézményt biztosítani az azonos nemű párok párkapcsolatainak elismerésére, mégpedig függetlenül attól, hogy ilyen alternatív jogintézmény a különnemű pároknak létezik-e.

Az EJEB a Valliantos és társai kontra Görögország ügyben[21] az Oliari-ügyhöz hasonló kérdést vizsgált, azonban ebben az eljárásban a döntés hangsúlya nemcsak a 8. cikkéből következő pozitív kötelezettségen alapult, hanem azon is, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolathoz való hozzáférés feltételei hátrányos megkülönböztetést eredményeznek-e az azonos és különnemű párok között.

Az EUB a Coman-ügyben[22] többek között a családi élethez való jogot vizsgálta. Megállapította, hogy az uniós polgár családtagjai – tagállamtól függetlenül – mind a fogadó országban, mind visszatéréskor a származási országában gyakorolhatják a családi élet fenntartásának jogát (családegyesítés). Az EUB szerint a 2004/38-as irányelv fogalommeghatározásában a „családtag" fogalmát a „házastársra" is érteni kell. Az EUB szerint a „házastárs" egy nemileg semleges fogalom, és csak annyit követel meg, hogy az uniós polgár a tartózkodási helye szerinti ország törvényeivel összhangban házastársi kötelékbe léphessen egy másik személlyel. Az EUB értelmezésében uniós jogot sért, ha egy tagállam arra hivatkozva tagadja meg egy uniós állampolgár harmadik országbeli azonos nemű házastársa tartózkodási jogának biztosítását, hogy az a tagállam nem ismeri el az azonos nemű párok házasságát. A luxemburgi bíróság kiemelte, tekintettel a házasságkötésre vonatkozó tagállami szabályokra, hogy az azonos nemű párok uniós tagállamban kötött házasságának elismerése kizárólag arra az esetre korlátozódik, amikor ezen személyek uniós jogból eredő jogainak gyakorlása a kérdés. Továbbá az EUB hangsúlyozta, hogy ez nem foglal magában olyan kötelezettséget a tagállam számára, hogy az nemzeti jogában rendelkezzen az azonos nemű személyek közötti házasság intézményéről.[23]

A nemzeti családjog szempontjait jelentősen befolyásoló tényezők a jogi hagyományok és gyakran a politikailag érzékeny kérdések is. A nemzeti anyagi jogi szabályok és a szülő-gyermek kapcsolat elismerése EU-szerte eltérő, így a meglévő jogi szabályozást a sokféleség jellemzi a szülői lét elismerése terén, valamint a nemzetközi kollíziós szabályok is előtérbe kerülnek a családjog mélyebb különbségeit tükrözve.[24] Amíg a család fogalmának a meghatározására és a leszármazás megállapítására vonatkozó szabályokat a tagállamok határozzák meg, addig a határokon átnyúló vonatkozású családjogi és gyermekjogi intézkedések elfogadása az EU

[21] Az EJEB 29381/09 és 32684/09. sz. Vallianatos és társai kontra Görögország ügyben, 2013. november 7-én hozott ítélete, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-128294

[22] Coman és társai kontra Inspectoratul General pentru Imigrări és Ministerul Afacerilor Interne, C-673/16. sz. ügy (2018. június 5.).

[23] Sipos 2021: 85–88.

[24] Lásd bővebben Az Európai Bizottság tanulmánya, a Javaslathoz készített bizottsági tanulmány. Morel et al. 2022.

és a tagállamok megosztott hatáskörébe tartozik.[25] Mindezek alapján tehát az uniós szerződések értelmében a családi ügyekre – így többek között a személyek jogállására – vonatkozó anyagi jog a tagállamok hatáskörébe tartozik, vagyis a leszármazás megállapításának anyagi jogi szabályait a nemzeti jog rögzíti. Ugyanakkor az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 81. cikk (3) bekezdése alapján intézkedéseket fogadhat el a határokon átnyúló vonatkozású családjogi kérdésekkel kapcsolatban, így például olyan intézkedéseket, amelyek megkönnyítik az egyik tagállamban megállapított leszármazás többi tagállamban történő elismerését. A szóban forgó intézkedések keretében sor kerülhet a leszármazás másik tagállamban történő elismerésével kapcsolatban a joghatóságra, az alkalmazandó jogra és az eljárásokra vonatkozó közös szabályok elfogadására. Ezek az intézkedések viszont nem eredményezik a család fogalmának meghatározására és a leszármazás belföldi helyzetekben történő megállapítására vonatkozó tagállami anyagi jogszabályok harmonizációját.

Szülői jogállás

A szülőség fogalmi meghatározása mögött ma lehetőségek sokasága húzódik meg. Egy lehetséges nézőpont szerint háromféle szülői létet különböztethetünk meg, ezek a biológiai szülőség – közvetlen biogenetikai rokonság; a szociális szülői szerep – gyermekről való tényleges gondoskodás; valamint a törvényes szülőség – a szülő–gyermek kapcsolat jogi elismerése, amelynek alapja biológiai vagy szociális szülői lét, vagy mindkettő (1. ábra).[26] E tanulmány alkalmazásában a szülői jogállás a törvényes szülői létet jelenti.

1. ábra: A szülő-gyermek kapcsolatok egyik lehetséges variációja
Forrás: a szerző szerkesztése De Groot *2021 alapján*

[25] Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 4. cikk (2) bekezdésének *j)* pontja.
[26] De Groot 2021.

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG LESZÁRMAZÁSSAL KAPCSOLATOS TANÁCSI RENDELETALKOTÁSI JAVASLATA

Ursula von der Leyen, az Európai Bizottság elnöke az Európai Unió helyzetéről szóló 2020. évi beszédében utalt arra, hogy biztosítani kell, ha valamely tagállam megállapította a leszármazást, azt az összes többi tagállamban ismerjék el. A Bizottság, a 2020-as stratégiájában kitűzött céloknak megfelelően, a polgári panaszok, az Európai Parlamenthez benyújtott petíciók és az olyan bírósági eljárások alapján, amelyekben a családok nehézségekbe ütközhetnek gyermekeik szülői hovatartozásának elismerése során a határokon átnyúló helyzetekben az EU-n belül, továbbá a jelen tanulmány következő fejezetében részletezett EUB-döntésekre is tekintettel, 2022. december 7-én tanácsi rendeletre irányuló javaslatot[27] (Javaslat) fogadott el.

A Javaslat egyik kulcseleme, hogy az egyik uniós tagállamban megállapított leszármazást az összes többi tagállamban, külön eljárás nélkül el kell ismerni.

A Javaslat összhangban van az ENSZ Gyermekjogi Egyezményével, amely rögzíti, hogy a részes államok kötelesek megvédeni a gyermekeket a szüleik jogállásán vagy tevékenységén alapuló megkülönböztetés és megtorlás minden formájával szemben;[28] hogy a bíróságok és a jogalkotó szervek gyermekeket érintő intézkedései során elsősorban a gyermek mindenek felett álló érdekét kell figyelembe venni; és hogy a gyermekeknek joguk van a személyazonossághoz, valamint ahhoz, hogy a szüleik neveljék őket.

A Javaslat összhangban van az Emberi Jogok Európai Egyezményével is, amely biztosítja a magán- és a családi élet tiszteletben tartásához való jogot, továbbá az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) és az Európai Unió Bíróságának (EUB) – többek között a béranyasággal, a szülői státusszal vagy az uniós polgárok szabad mozgásával összefüggő – ítélkezési gyakorlatával is. Továbbá az EU gyermekek jogainak védelmére és előmozdítására irányuló célkitűzéseivel is, amelyeket az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ)[29] és a Charta rögzít. A Charta az uniós jog alkalmazása és végrehajtása során garantálja a gyermekek és családjaik alapvető jogainak a védelmét. E jogok közé tartozik a magán- és a családi élet tiszteletben tartásához való jog,[30] a megkülönböztetésmentességhez való jog, valamint a gyermek arra vonatkozó joga, hogy mindkét szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn, ha az összhangban van az érintett gyermek mindenek felett álló érdekével. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének megfelelően a Charta szintén rögzíti,[31] hogy a hatóságok és a magánintézmények gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében a gyermek mindenek felett álló érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie.[32]

---

27 Európai Bizottság 2022.

28 Gyermekjogi Egyezmény 2., 3., 7. és 8. cikk. Az Egyezményt az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án fogadta el, Magyarország kihirdette az 1991. évi LXIV. törvénnyel.

29 Az Európai Unióról szóló szerződés 3. cikk (3) és (5) bekezdése.

30 Az Európai Unió Alapjogi Chartája 7., 21. és 24. cikk.

31 Az Európai Unió Alapjogi Chartája 24. cikkének (2) bekezdése.

32 Lásd bővebben Európai Bizottság 2022.

Az Európai Parlament 2023 decemberében támogatta[33] a bizottsági Javaslatot. Az uniós országok által megállapított szülői jogállást tehát automatikusan el kellene ismerni az egész EU-ban. Az elismerés megtagadása csak szigorúan meghatározott indokok alapján és egyéni elbírálás után lehetne lehetséges a diszkrimináció megelőzése érdekében.

A nemzeti családjog nem változna, hiszen a szülői jogállás nemzeti szinten történő megállapításakor a tagállamok eldönthetnék, hogy elfogadják-e például a béranyaságot. Viszont a jogszabálytervezet értelmében kötelesek lennének elismerni a más uniós ország által megállapított szülői jogállást. A döntést függetleníteni kell attól, hogy a gyermek hogyan fogant, született vagy milyen családban él. A tagállamoknak – szigorúan meghatározott esetekben és eljárás alapján – lehetőségük lenne arra, hogy ne ismerjék el a szülőséget, ha az nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen a közrendjükkel. Annak érdekében, hogy ne történhessen hátrányos megkülönböztetés, például az azonos nemű szülők gyermekeivel szemben, minden egyes esetet külön kellene majd megvizsgálni.

A Javaslat elfogadásával a képviselők támogatták egy nem kötelezően alkalmazandó igazolás, az Európai Szülői Tanúsítvány[34] (vagy más néven európai leszármazási igazolás, Tanúsítvány) bevezetését is. A cél a bürokrácia csökkentése és a szülői jogállás elismerésének megkönnyítése[35] az EU-ban, hiszen kifejezetten egy másik tagállamban való felhasználás céljából adnák ki. A Tanúsítvány nem helyettesíti a nemzeti dokumentumokat, ugyanakkor helyettük is használható és az EU összes nyelvén és elektronikus formában is elérhető lenne.[36]

A Tanúsítványt abban a tagállamban állítanák ki, amelyben a leszármazást az alkalmazandó joggal összhangban megállapították, és amelynek a bíróságai a Javaslat szerint joghatósággal rendelkeztek az adott esetben. A Tanúsítvány a kibocsátása szerinti tagállamban is felhasználható. A tagállami hatóságok csak akkor kötelesek kibocsátani, ha a gyermek vagy annak törvényes képviselője kéri. Tehát az arra jogosult személyek nem kötelesek kérelmezni a Tanúsítvány kibocsátását, és a leszármazás elismerésének másik tagállamban történő kérelmezésekor más dokumentumokat is bemutathatnak, például bírósági határozatot vagy a megfelelő igazolással ellátott közokiratot. Azonban, ha egy hatóságnak vagy személynek valamely másik tagállamban kiállított Tanúsítványt mutatnak be, az adott hatóság, illetve személy az igazolás helyett nem kérheti bírósági határozat vagy közokirat bemutatását. A tagállamok leszármazásról szóló vagy születési anyakönyvi kivonatai elsődlegesen olyan közokiratok, amelyek a leszármazás tekintetében bizonyító erővel rendelkeznek. Az anyakönyvi kivonatokat minden tagországban más eljárás szerint, más formátumban és más nyelven állítják ki, és azok a kibocsátó tagállamtól

[33] Az Európai Parlament jogalkotási állásfoglalás-tervezete a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról szóló tanácsi rendeletre irányuló javaslatról (COM[2022]0695 – C9-0002/2023 – 2022/0402[CNS]) (Különleges jogalkotási eljárás – konzultáció).

[34] A formanyomtatvány tervezetét lásd: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15837-2022-ADD-1/hu/pdf

[35] „Egyetlen gyermeket sem szabad megkülönböztetni a családja vagy a születési módja miatt. Jelenleg a gyermekek jogi értelemben elveszíthetik szüleiket, amikor egy másik tagállamba lépnek. Ez elfogadhatatlan. Ezzel a szavazással közelebb kerülünk ahhoz a célhoz, hogy ha egy tagállamban szülő vagy, akkor minden tagállamban szülő vagy" – emelte ki Maria-Manuel Leitão-Marques (S&D, Portugália) a plenáris szavazást követően.

[36] Lásd bővebben Az Európai Unió Bírósága 221/21. sz. sajtóközleménye.

függően eltérő tartalommal és joghatással rendelkeznek. A Javaslat szerint ezekhez a dokumentumokhoz mellékelhető a Tanúsítvány, amely igazolja az adott dokumentum bizonyító erejét; a bizonyító erőt el kell fogadni, kivéve, ha az ellentétes annak a tagállamnak a közrendjével, ahol az adott dokumentumot bemutatták. Ezzel szemben a Tanúsítványt minden esetben a Javaslatban meghatározott eljárás keretében, egységes formanyomtatványon, az egész Unió területén azonos tartalommal és hatállyal kell kiadni, összhangban a Javaslat rendelkezéseivel. Vélelmezni kell, hogy az a Tanúsítvány hitelesen bizonyítja a Javaslat által kijelölt alkalmazandó jog szerint megállapított elemeket, és azt nem szükséges semmilyen nemzeti dokumentumba átültetni ahhoz, hogy be lehessen jegyezni a vonatkozó tagállami nyilvántartásba.

Mivel a Tanúsítvány formanyomtatványa valamennyi uniós nyelven rendelkezésre állna, jelentősen csökkenne a fordítások iránti igény. A leszármazási jogállás az esetek többségében állandó, így a Tanúsítványnak és annak másolatainak az érvényessége időben nem lenne korlátozott, ez azonban nem érinti annak lehetőségét, hogy a Tanúsítványt szükség esetén kijavítsák, módosítsák, felfüggesszék vagy visszavonják.[37]

A Javaslat elfogadását követően a lengyel kormány igazságügyi minisztere, Sebastian Kaleta szinte azonnal jelezte, hogy a lengyel kormány meg fogja vétózni a tervezetet.[38] Ugyanakkor az is leszögezhető, hogy a nemzeti jogalkalmazói gyakorlat uniós joghoz való igazítása megkezdődött. A jelen tanulmány következő fejezetében részletezett 2018-as Coman-ügyben[39] hozott ítéletet követően például a bolgár Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság az ország uniós jogból eredő kötelezettségei teljesítésének érdekében úgy döntött, hogy az ausztrál és francia származású, azonos nemű pár ausztrál állampolgárságú tagja a 2004/38/EK irányelvnek megfelelően házastársnak minősül. A lengyel Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság (NSA) pedig a 2019. december 2-án hozott döntésében[40] a Coman-ügy által az EUB joggyakorlatának részévé tett funkcionális megközelítésnek megfelelő ítéletet hozott. Az NSA ugyanis arra a megállapításra jutott, hogy két azonos nemű személyt szülőként feltüntető külföldi születési anyakönyvi kivonat lengyelországi bejegyzésének közrendi okból történő megtagadása nem akadálya annak, hogy a gyermek számára a hatóságok közvetlenül a külföldi dokumentum alapján úgynevezett PESEL-számot[41] jegyezzenek be. A mondhatni elektronikus személyazonosító számként funkcionáló PESEL-szám az alapja később a személyi igazolvány, útlevél és más hivatalos dokumentumok kiadásának. Jóllehet a döntés köti a lengyel közigazgatási szerveket, mégis egyes szerzők szerint kétséges, hogy a gyakorlatban a hasonló kérelmek elbírálása is ilyen gördülékenyen megy majd.[42]

[37] Lásd bővebben Európai Bizottság 2022.

[38] Poland to veto EU proposal to harmonise surrogacy and LGBT families 2022.

[39] Az Európai Unió Bírósága a Coman és társai kontra Inspectoratul General pentru Imigrări és Ministerul Afacerilor Interne, C-673/16. sz. ügy. (2018. június 5.).

[40] NSA, II OPS 1/19 (2019/12/02), para. 10. Lásd: https://caselaw.statelessness.eu/sites/default/files/decisions/NSA_2Dec2019.pdf

[41] Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności.

[42] Marinkás 2023: 34.

A következő lépés, hogy a Bizottság Javaslatát illetően az Európai Unió Tanácsának különleges jogalkotási eljárás keretében és – mivel a jogalap az EUMSZ 81. cikkének (3) bekezdése – egyhangúlag kell határoznia. Amennyiben elfogadják a Javaslatot, öt évvel a rendelet hatálybalépése után a Bizottság értékeli annak tagállami alkalmazását, és módosításokat javasolhat.

AZ UNIÓS JOG ÉS A SZÜLŐI JOGÁLLÁS EGYSÉGES ELISMERÉSE A TAGÁLLAMOK KÖZÖTT: A V.M.A. V STOLICHNA OBSHTINA, RAYON „PANCHAREVO" ÜGY TÜKRÉBEN

Az EUB lényegét tekintve a Coman-ügyhöz hasonló kérdésben, a V.M.A. kontra Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo" ügyben[43] 2021 decemberében meghozott ítéletében megállapította, hogy a tagállamok kötelesek elismerni a leszármazást annak érdekében, hogy az a gyermek, aki rendelkezik valamely tagállam állampolgárságával, mindkét szülőjével akadály nélkül gyakorolhassa a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogát. Az EUB azt is megállapította, hogy ez magában foglalja mindkét szülő olyan okmányhoz való jogát, amely lehetővé teszi számára, hogy a gyermekkel együtt utazzon, így az azonos nemű szülőket és gyermekeiket minden tagállamban családként kell elismerni.

A Pancharevo-ügy tényállása röviden összefoglalva a következő: V. M. A. bolgár állampolgárságú nő és K. D. K. brit állampolgárságú nő 2018-ban Spanyolországban házasságot kötöttek, és ugyanitt gyermekük született 2019-ben. A gyermek spanyol hatóságok által kiállított születési anyakönyvi kivonata a gyermek szüleiként a két anyát tünteti fel. V. M. A. 2020. január 29-én kérelmezte a hatáskörrel rendelkező hatóságtól (*Stolichna obshtina*), hogy állítson ki – a bolgár személyazonosító okmány kiállításához szükséges – születési anyakönyvi kivonatot a gyermek számára.

A szófiai önkormányzat, amely Pancharevo kerületben található, felszólította V. M. A.-t, hogy igazolja a gyermek származását, és nevezze meg a biológiai anyját. A bolgár jog szerint hatályos születési anyakönyvi kivonat csak egy rovatot tart fenn az „anya" számára, és egy másikat az „apa" számára, ezekben a rovatokban viszont csak egyetlen név szerepelhet. Egyebekben a bolgár családjogi törvénykönyv értelmében az anyai ágon való leszármazást a születés határozza meg, a gyermek anyja pedig az őt szülő nő, még az asszisztált reprodukciós eljárások esetében is.

V. M. A. nem tett eleget a felszólításnak, mivel úgy ítélte meg, hogy nem köteles a kért tájékoztatást megadni. Ezután a szófiai önkormányzat megtagadta a kért születési anyakönyvi kivonat kiállítását az érintett gyermek biológiai anyjának személyazonosságára vonatkozó információk hiányára hivatkozva, valamint azért, mert két nőnemű szülőnek a születési anyakönyvi kivonatban való feltüntetése – az azonos nemű párok házasságkötését nem engedélyező – Bulgária közrendjébe ütközne.

[43] Az Európai Unió Bírósága a V.M.A. kontra Stolichna obshtina „Pancharevo" ügyben hozott ítélete (C-490/20. sz. ECLI:EU:C:2021:1008, 2021. december 14.).

Ezek után V. M. A. keresetet nyújtott be az önkormányzat határozatával szemben a szófiai közigazgatási bírósághoz, amely előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesztett az EUB elé. A szófiai közigazgatási bíróság a következő kérdéseket terjesztette elő.

A bolgár állampolgárságú gyermek más uniós tagállamban kiállított születési anyakönyvi kivonatában két nőnemű személy van bejegyezve anyaként, anélkül, hogy meghatároznák, hogy egyikük-e, és ha igen, melyikük a gyermek biológiai anyja. Ez alapján megtagadható-e a bolgár születési anyakönyvi kivonat kiállítása a gyermek számára, tekintettel arra, hogy a kérelmező nem hajlandó megadni, melyikük a gyermek biológiai anyja. Tehát a bejegyzés bolgár hatóságok általi megtagadása sérti-e az uniós jog[44] által az említett állampolgárra ruházott jogokat?

A bíróság továbbá arra kereste a választ, hogy amennyiben az EUB azt állapítaná meg, hogy az uniós jog megköveteli a gyermek két anyjának a bolgár születési anyakönyvi kivonatba történő bejegyzését, abban ez esetben ezt hogyan lehet végrehajtani a nemzeti identitás tiszteletben tartása mellett, figyelembe véve a születési anyakönyvi kivonatra vonatkozó hatályos szabályokat. Tehát szükséges-e egyensúlyt teremteni a Bolgár Köztársaság nemzeti identitása, másrészt a gyermek magánélethez és szabad mozgáshoz való joga között? A bíróság kifejezetten utalt arra is, hogy a bolgár alkotmányos hagyomány védelemben részesíti a család tradicionális felfogását.

A kérdést előterjesztő bíróság azt is kifejtette, hogy a bolgár alkotmány és a bolgár állampolgárságról szóló törvény értelmében a gyermek bolgár állampolgár, abban az esetben is, ha nem rendelkezik bolgár születési anyakönyvi kivonattal. Ellenben a bolgár születési anyakönyvi kivonat hiánya a bolgár személyazonosító okmányok kiadásának adminisztratív akadályát jelentheti, és ebből következően megnehezítheti a gyermek szabad mozgáshoz való jogának és így az őt uniós polgárként megillető jogok teljes körű gyakorlását.[45]

Az EUB a 2021. december 14-én meghozott döntésében[46] megállapította, hogy az olyan uniós állampolgárságú kiskorú gyermek, akinek a fogadó tagállam illetékes hatóságai által kiállított születési anyakönyvi kivonata a gyermek szüleiként két azonos nemű személyt tüntet fel, a gyermek állampolgársága szerinti tagállam köteles egyrészről a gyermek számára személyazonosító igazolványt vagy útlevelet kiállítani, annak előzetes megkövetelése nélkül, hogy saját nemzeti hatóságai születési anyakönyvi kivonatot állítsanak ki, továbbá köteles elismerni a fogadó tagállam által kiállított azon dokumentumot, amely lehetővé teszi az említett gyermek számára, hogy e két személy mindegyikével gyakorolja a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogát.

Az EUB azt is hangsúlyozta, hogy a személyi állapot kétségtelenül a tagállamok hatáskörébe tartozó terület, továbbá a tagállamok szabadságot élveznek a tekintetben, hogy az azonos nemű személyek házasságát vagy szülői jogállásukat a nemzeti jogukban előírják-e, vagy sem. E hatáskör gyakorlása során azonban minden tagállamnak tiszteletben kell tartania az uniós jogot, különösen a Szerződésnek az uniós polgárok szabad mozgásával és tartózkodásával kapcsolatos rendelkezéseit. E célból minden tagállamnak el kell ismernie a személyeknek a valamely

[44] Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 20. és 21. cikke, továbbá az Európai Unió Alapjogi Chartájának a 7., 24. és 45. cikke.

[45] De Groot 2021: 2.

[46] Az ítélet feldolgozása az EUB 221/2021. sz. sajtóközleménye alapján történt.

más tagállamban – az e tagállam jogának megfelelően – megállapított személyi állapotát.[47] Végül az a nemzeti intézkedés, amely akadályozhatja a személyek szabad mozgásának gyakorlását, csak akkor igazolható, ha ezen intézkedés összhangban van az Európai Unió Alapjogi Chartájában biztosított alapvető jogokkal.[48]

Megemlítendő, hogy az EUB az eljárási szabályzatának[49] 99. pontja[50] alapján „indokolt végzéssel adott válaszban" döntött a Rzecznik Praw Obywatelskich ügyben,[51] amelyet korábban felfüggesztett, ameddig a Pancharevo-ügyben döntés nem születik, tekintve, hogy a tényállás és a feltett kérdés gyakorlatilag azonos volt. Ebben a döntésben az EUB megismételte a Pancharevo-ügyben hozott döntést, egyértelművé téve a joggyakorlat további irányát.[52]

A JAVASLATTAL KAPCSOLATOS ÜGY ÁLLÁSA AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSÁNÁL

Az Európai Unió Tanácsa Főtitkárságának tájékoztatása[53] szerint a Bizottság 2022. december 8-i levelében továbbította a Javaslatot a Tanács számára. Mivel a jogalap az EUMSZ 81. cikkének (3) bekezdése, a Tanácsnak az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően egyhangúlag kell határoznia. A Javaslatot 2022. december 19-én terjesztették a polgári jogi ügyekkel foglalkozó munkacsoport elé (szülői szerep).

A munkacsoport elnöksége (Elnökség) 2024. május 24-én az Állandó Képviselők Bizottságának és a Tanácsnak címzett irányadó vitajavaslatot terjesztett elő. A vitajavaslat anyagában olvasható, hogy az európai adatvédelmi biztos 2023. január 26-án, az Európai Parlament pedig 2023. december 14-én nyilvánított véleményt az ügyben. A Tanács leszármazással foglalkozó polgári jogi munkacsoportja több ülésén is megvizsgálta a Javaslatot.

A béranyaság kérdése az egyik olyan téma, amely a munkacsoport ülésein jelentős vitát váltott ki, és így foglalkozni kell e kérdéssel annak érdekében, hogy megvalósuljon a Javaslat azon célja, hogy valamennyi gyermek tekintetében megkönnyítse a más tagállamban megállapított leszármazás elismerését, függetlenül attól, hogy a gyermek hogyan fogant, vagy hogyan

47 Lehóczki 2021.

48 Például az Európai Unió Alapjogi Chartája 7. cikkében biztosított, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog, valamint a 24. cikkében a gyermekek garantált jogai, különösen a gyermekek mindenek fölött álló érdekeinek figyelembevételéhez való jog, valamint a két szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolat fenntartásához való jog a releváns.

49 Az EUB 2012. szeptember 25-i eljárási szabályzata (HL L 265., 2012.9.29.).

50 Az EUB 2012. szeptember 25-i eljárási szabályzata, 99. pont: „Ha a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra terjesztett kérdés azonos egy olyan kérdéssel, amelyről a Bíróság már határozatot hozott, vagy az ilyen kérdésre a válasz egyértelműen levezethető az ítélkezési gyakorlatból, vagy ha az előzetes döntéshozatalra elé terjesztett kérdésre adandó válasz nem enged teret semmilyen ésszerű kétségnek, a Bíróság az előadó bíró javaslatára és a főtanácsnok meghallgatását követően az eljárás során bármikor indokolt végzéssel határozhat."

51 EUB, C-2/21. sz. ügy Rzecznik Praw Obywatelskich, végzés, 2022. június 24.

52 Marinkás 2023: 30.

53 Az Európai Unió Tanácsának Főtitkársága Közinformációs Szolgálata e-mailes megkeresést követően, 2025. február 21-én küldött válaszában tájékoztatást adott az ügy jelenlegi állásáról. A közölt információkat az EU Tanácsa Főtitkárságának Tájékoztatási Szolgálata készítette, és nem tekinthető a Tanács hivatalos álláspontjának.

született, és függetlenül attól, hogy milyen családban él. Az Elnökség véleménye szerint időszerű lenne irányadó vitát folytatni erről a fontos kérdésről.

A Javaslat nem szabályozza és nem is tiltja magát a béranyaságot. A Szerződések értelmében minden tagállam hatáskörrel rendelkezik annak eldöntésére, hogy a nemzeti ügyekben hogyan állapítja meg a leszármazást, és hogy a területén szabályozzák vagy tiltják-e a béranyaságot. Egyes tagállamok engedélyezik és szabályozzák is a béranyaságot, míg más tagállamok nemzeti jogukban tiltják vagy nem rendelkeznek erre a kérdésre vonatkozó szabályozási kerettel. Olaszországban és Romániában a béranyaság kifejezetten tiltva van. Csehországban és Lengyelországban nincs szabályozva, Németországban maga a törvény nem teszi lehetővé a béranyaságot etikai okokból. A potenciális szülők azonban más álláspontot képviselnek, és sokszor béranyát keresnek külföldön. Svédországban a béranyaság nincs kifejezetten tiltva, de van rá hallgatólagos tilalom a béranyasági megállapodásokra vonatkozóan.[54]

Az Elnökség kifejtette, hogy teljes mértékben tudatában van annak, hogy a Javaslat vizsgálata még folyamatban van, különösen a joghatósági szabályok és az alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok tekintetében. Bár más további szempontokat is még alaposabban meg kell vitatni, a béranyaság a Javaslat egyik legérzékenyebb aspektusa. Ebben az összefüggésben az Elnökség úgy véli, hogy az ezzel kapcsolatos politikai iránymutatás segítené a szakértői szintű megbeszéléseket. Végezetül az Elnökség emlékeztet arra az elvre, hogy „mindaddig semmiről nincs megállapodás, amíg mindenről megállapodás nem született."[55]

Az Elnökség fő célja tehát, hogy a Javaslat keretében minden tagállam számára elfogadható megoldást sikerüljön találni a béranyasággal kapcsolatban felmerült kérdésekre. A szakértői szintű megbeszélésekből kiderült, hogy többféle megoldásra van szükség ahhoz, hogy a Javaslattal összefüggésben a béranyaság által felvetett összes kérdésre választ lehessen adni. Az Elnökség a következő megoldásokat terjesztette a miniszterek elé: a) a közrendi kivételre való hivatkozás lehetősége, b) az imperatív nemzeti rendelkezések alkalmazása és c) a nemzeti jog szerinti alternatív eljárás alkalmazásának lehetősége a leszármazásnak a béranyaságot követően történő elismerésére. Az Elnökség úgy véli, hogy ezek a javasolt megoldások rugalmasságot biztosítanak a tagállamok számára a béranyasággal kapcsolatos saját nemzeti politikájuk védelmének lehetősége érdekében.

Az Elnökség úgy véli, hogy a béranyaságot magukban foglaló helyzeteknek a Javaslat hatálya alá vonása – a tagállamok aggályainak a javasolt megoldások révén történő kezelése mellett – hozzájárulna valamennyi gyermek jogainak védelméhez.

A fenti okok alapján az Elnökség politikai iránymutatást kért a miniszterektől. Felkérte a minisztereket, hogy fejtsék ki azzal kapcsolatos álláspontjukat, hogy a közrendi kivétel alkalmazásának lehetősége, az imperatív nemzeti rendelkezésekről szóló cikk beillesztése és a leszármazás béranyaságot követően történő elismerésére vonatkozó, a nemzeti jog szerinti alternatív eljárás alkalmazásának lehetősége lehet-e a továbblépés megfelelő módja a Javaslat összefüggésében a leszármazás béranyaságot követően történő megállapítása és elismerése

[54] Morel et al. 2022: 185. 24. lj.

[55] Council of the European Union 2024.

tekintetében. Az említett megoldások konkrét megvalósításának mikéntjéről további szakértői szintű megbeszéléseket szükséges folytatni.[56]

A miniszterek a Bel- és Igazságügyi Tanács keretében 2024. június 14-én megtartották az irányadó vitát a bizottsági rendeletjavaslatról, amely arra irányul, hogy megkönnyítse a gyermekek valamely másik tagállamban megállapított leszármazásának az elismerését az uniós tagállamokban. A Bizottság számadatai[57] alapján jelenleg mintegy 2 millió gyermek lehet abban a helyzetben, hogy az egy adott tagállamban megállapított leszármazást valamely másik tagállam nem ismeri el minden tekintetben. Ebből pedig a családoknak nehézségei származhatnak a más uniós tagállamba utazáskor vagy letelepedéskor. A vita során a miniszterek mindenekelőtt a leszármazás béranyaságot követő megállapításával kapcsolatos esetekkel foglalkoztak annak érdekében, hogy azután továbbléphessenek a Javaslattal kapcsolatos tárgyalásokban.[58]

Az irányadó vitát követően a vizsgálat technikai szinten folytatódott és jelenleg is folyamatban van. A Tanács Polgári jogi munkacsoportja legutóbb 2025. március 4-én ülésezett az ügyben, azt követően, hogy az Elnökség több alkalommal újraszövegező javaslatot tett.

ZÁRÓGONDOLATOK, KÖVETKEZTETÉSEK

A szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogra tekintettel az EUMSZ 21. cikke értelmében és az ahhoz kapcsolódó, az EUB által értelmezett másodlagos jog alapján, az EUSZ 4. cikk (2) bekezdése szerinti tagállami nemzeti identitás tiszteletben tartása és a tagállami közrend nem szolgálhat annak alapjául, hogy a tagállam megtagadja a gyermek és annak azonos nemű szülei közötti szülő-gyermek kapcsolatnak az uniós jogból eredő jogok gyakorlása céljából történő elismerését.

A leszármazással kapcsolatos uniós jog hiányának pótlása és valamely más tagállamban letelepedett szülői hovatartozás tagállami elismerésével kapcsolatos nehézségek kezelése érdekében a Bizottság harmonizációs szabályok elfogadását javasolta a következők tekintetében. A nemzetközi joghatóság,[59] az alkalmazandó jog[60] és a bírósági határozatok elismerése és egy másik tagállamban kiállított szülői okiratok[61] elfogadása. A tagállamok nem utasíthatnák el a másik tagállamban letelepedett család szülői hovatartozásának elismerését olyan közrendi okokra hivatkozva, amelyek a Chartával ellentétes megkülönböztetéshez vezetnének, például ha pusztán arra hivatkozva utasítanák el az elismerést, hogy a szülők azonos neműek.[62]

---

56 Council of the European Union 2024.

57 Lásd: https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/jha/2024/06/14/

58 A Bel- és Igazságügyi Tanács (Igazságügy) 2024. június 14-i irányadó vitájának főbb eredményeiről szóló tájékoztató elérhető: https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/jha/2024/06/14/

59 Vagyis azok a szabályok, amelyek meghatározzák, hogy határokon átnyúló helyzetekben mely tagállam bíróságai illetékesek a szülői lét megállapítására.

60 Azaz a határokon átnyúló helyzetekben a szülői lét megállapítására alkalmazandó nemzeti jogot kijelölő kollíziós szabályok.

61 Hatósági vagy közjegyzői okiratok.

62 Lásd bővebben A Javaslat hatásvizsgálatának vezetői összefoglalója, *Commission Staff Working Document Executive Summary of the Impact Assessment Report* 2022.

A szülői jogállás uniós szinten történő egységes elismerésének biztosítását célzó bizottsági rendeletalkotási Javaslat elfogadása viszont még várat magára. A technikai egyeztetés és vita jelenleg politikai szintéren zajlik az Európai Unió Tanácsában. Mivel a jogalap az EUMSZ 81. cikkének (3) bekezdése, a Tanácsnak az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, különleges jogalkotási eljárásban egyhangúlag kell határoznia. Ellenben a Tanácsban az egyhangú döntés megszerzése rendkívül nagy kihívást jelenthet, hiszen a Javaslat érinti a gyermeket nevelő azonos nemű pár házastársak házasságkötésük révén létrejött szülői státuszának kérdését, és hat tagállam alkotmányosan tiltja az azonos nemű párok házasságát. Valójában más tagállam is ellene lehet e jogalkotási folyamatnak, ugyanis az EU-ban nagymértékben a konszenzusépítésen és a szavazatkereskedésen alapul a politikaalkotás természete. Ez az akadály úgy hárulhatna el, ha a Tanács aktiválná az EUSZ 48. cikkének (7) bekezdése szerinti átjáró záradékot, azaz különleges *passerelle klauzulát*[63] alkalmazna. Ez azt jelenti, hogy amennyiben az EUMSZ[64] vagy az EUSZ egy meghatározott területen vagy esetben a Tanács számára egyhangú határozathozatalt ír elő, az Európai Tanács határozatban felhatalmazhatja a Tanácsot, hogy az adott területen vagy esetben minősített többséggel határozzon. Amennyiben az EUMSZ úgy rendelkezik, hogy a Tanácsnak egyes jogalkotási aktusokat különleges jogalkotási eljárás keretében kell elfogadnia, az Európai Tanács határozatban úgy rendelkezhet, hogy az ilyen jogalkotási aktusok rendes jogalkotási eljárás keretében is elfogadhatók. Az Európai Tanácsnak minden ilyen kezdeményezéséről értesítenie kell a nemzeti parlamenteket. Ha valamely nemzeti parlament az értesítés időpontjától számított hat hónapon belül kifogást emel a javaslattal szemben, a határozatot nem lehet elfogadni. Kifogás hiányában az Európai Tanács a határozatot elfogadhatja. A határozatot az Európai Tanács egyhangúlag, az Európai Parlament tagjai többségével elfogadott egyetértését követően fogadja el. Ez a folyamat erősebb szerepet biztosítana az Európai Parlamentnek, a leginkább LMBTIQ-párti szereplőnek az uniós intézmények között.[65]

A szülői jogállás uniós szintű egységes elismerésének kérdésén túl jelen tanulmány azt is vizsgálta, hogy az uniós jog miként védi az azonos nemű házaspárokat a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való joguk tekintetében, és ezen jogból milyen további jogok származtathatók.

Továbbá a Coman- és a Pancharevo-ügyekben hozott ítéletekre fókuszálva választ kapott az a kérdés, hogy az EU kizárólagos hatáskörébe tartozó, az uniós polgársággal és a személyek szabad mozgásával összefüggő jogok, másrészről a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozó, a nemzeti identitás részét képező családjogi kérdések ütközésekor a nemzeti vagy az uniós jognak kell elsőbbséget élveznie.

Az összeütközés fő oka, hogy a személyi állapot meghatározása, különösen az azonos nemű párok házasságáról és szülői jogállásáról való rendelkezés, lényegében a tagállamok kizárólagos

---

63 Az EU-szerződések *passerelle klauzulákat* is tartalmaznak hat különleges szakpolitikai területre vonatkozóan, amelyek között szerepel a határokon átnyúló családjogi kérdés, az EUMSZ 81. cikkének (3) bekezdése értelmében. A jogszabályok elfogadásának feltételei ezeken a területeken kevésbé kidolgozott eljárást igényelnek, ha az intézmények úgy döntenek, hogy *passerelle klauzulát* alkalmaznak. Az első négy esetben a Tanács dönt a *passerelle klauzulákról,* míg az utolsó kettőben az Európai Tanács.

64 Például az EUMSZ 81. cikk (3) bekezdése és a 19. cikke alapján hozott döntések.

65 Lásd bővebben Bianchetti 2022.

hatáskörébe tartozik, ugyanakkor e hatáskör gyakorlása akadályozhatja vagy korlátozhatja az uniós polgárok szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogának érvényesülését.

Az EUB, bár mind a Coman-, mind a Pancharevo-ügyben hangsúlyozta a tagállamokat e téren megillető mozgásteret, az úgynevezett funkcionális megközelítést alkalmazva úgy döntött, hogy az uniós jognak kell elsőbbséget élveznie.[66]

Az egységesebb uniós szabályok hiányában a házasság, a szülői státusz és a kapcsolódó szolgáltatások elérését valójában az a véletlen határozza meg, hogy az érintett melyik államban él. A szülői státusz kölcsönös elismerésére irányuló rendeleti javaslat célzott és arányos válasz lehet erre a kiszolgáltatottságra. Bár nem harmonizálja a családjog anyagi jogi részét, a határon átnyúló helyzetekben egységesíti a joghatósági, az alkalmazandó jogra vonatkozó és az elismerési szabályokat, valamint bevezeti az Európai Szülői Tanúsítványt. Meglátásom szerint az „aki egy országban szülő, az mindenhol szülő" elv a gyermek mindenek felett álló érdekét, a Charta 7., 21. és 24. cikkét, továbbá az EJEB és az EUB ítélkezési minimumait fordítja le végrehajtható eljárásjogi garanciákra. E megoldás egyszerre szolgálja a mobilitást, a jogbiztonságot és a diszkrimináció megelőzését.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bátki Anna – M. Ribiczey Nóra (2021): *Családhatározó. A sokszínűség pszichológiája*. Budapest: Open Books.

Bianchetti, Viola (2022): *Same-Sex Couples and Freedom of Movement: The Case for Cross-Border Recognition*. CIFE Executive Master in EU Studies. Online: https://bit.ly/4dyOark

Commission Staff Working Document Executive Summary of the Impact Assessment Report. Brussels: Európai Bizottság, 7.12.2022 SWD(2022) 392 final. Online: https://bit.ly/4fvZpU1

Council of the European Union (2024): Proposal for a Council Regulation on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition of Decisions and Acceptance of Authentic Instruments in Matters of Parenthood and on the Creation of a European Certificate of Parenthood – Policy Debate. Brussels. Online: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9897-2024-INIT/en/pdf

De Groot, David (2021): *EU Law and the Mutual Recognition of Parenthood Between Member States: The Case of V.M.A. v Stolichna Obsthina*. Global Governance Programme. European University Institute. Online: https://cadmus.eui.eu//handle/1814/69731

Lápossy Attila – Szabó Tasi Katalin – Szajbély Katalin (2023): A család(fogalom) és más alapjogok – alkotmányjogi megközelítésből. *Családi Jog,* 1, 1–8. Online: https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3111936

Lehóczki Balázs (2021): Az Európai Bíróság gyakorlatából. Azonos nemű szülőkkel rendelkező uniós polgár gyermek szabad mozgáshoz való jogából a gyermek állampolgársága szerinti, az azonos nemű személyek szülői jogállásának lehetőségét el nem ismerő tag-

[66] Marinkás 2023: 31.

államra háruló kötelezettségek. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények,* 9(4), 95–101. Online: https://doi.org/10.32566/ah.2021.4.5

Marinkás György (2023): Gondolatok az uniós jog elsőbbsége és a tagállamok nemzeti identitása közötti kapcsolatról az EUB ún. „Pancharevo" ítéletének tükrében. *Jog–Állam–Politika,* 2, 29–64. Online: https://doi.org/10.58528/JAP.2023.15-2.29

Morel, Sophie et al. (2022): *Study to Support the Preparation of an Impact Assessment on a Possible Union Legislative Initiative on the Recognition of Parenthood Between Member States.* Brussels: European Commission, B-1049, March 2022. Online: https://bit.ly/4fvWef3

Poland to veto EU proposal to harmonise surrogacy and LGBT families (2022). *CNE News,* 2022. december 13. Online: https://cne.news/article/2201-poland-to-veto-eu-proposal-to-harmonise-surrogacy-and-lgbt-families

Sipos Alexandra (2021): *Házasságot mindenkinek? Az azonos nemű párkapcsolat elismerése Magyarországon.* PhD-disszertáció. Budapest: ELTE Szociológia Doktori Iskola. Online: https://doi.org/10.15476/ELTE.2021.056

Sobotka, Tomáš – Toulemon, Laurent (2008): Changing Family and Partnership Behaviour: Common Trends and Persistent Diversity Across Europe. *Demographic Research,* 19(6), 85–138. Online: https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.6

Vaskovics László (2014): Családszerkezeti átalakulások európai kitekintésben. *Szociológiai Szemle,* 24(1), 5–39. Online: https://ojs3.mtak.hu/index.php/szocszemle/article/view/13555

Nemzetközi egyezmények

ENSZ, Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, New York, 1948.
ENSZ, Gyermekjogi Egyezmény, New York, 1989.

Az Európa Tanács jogforrásai

Emberi Jogok Európai Egyezménye (*European Convention on Human Rights*), Strasbourg, 4 November 1950 – Council of Europe Treaty Series – 005. (Magyarországon kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény)

Az Európai Unió alapszerződései

Az Európai Unióról szóló szerződés, HL C 321 E, 2006. 12. 29.
Az Európai Unióról szóló szerződés, HL C 326, 2012. 10. 26.
Az Európai Unió működéséről szóló szerződés, HL C 326, 2012. 10. 26.
Lisszaboni Szerződés 2007, HL C 306, 2007. 12. 17.

Európai uniós jogforrások

Az Európai Unió Alapjogi Chartája, Nizza, 2000.

A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról

Egyéb uniós dokumentumok

A Bizottság közleménye: „Egyenlőségközpontú Unió: az LMBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégia (2020–2025)", 2020. november 12., COM(2020) 698. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0698

Az EU gyermekjogi stratégiájáról szóló, 2021. március 24-i bizottsági közlemény (COM[2021]0142). „Az Európai Bizottság főbb intézkedései: horizontális jogalkotási kezdeményezésre irányuló javaslatot terjeszt elő 2022-ben a szülőség tagállamok közötti kölcsönös elismerésének támogatásáról." Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:52021DC0142

Az Európai Parlament 2017. február 2-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal az örökbefogadások határokon átnyúló aspektusairól (2015/2086[INL]) (2018/C 252/02). Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=OJ%3AC%3A2018%3A252%3AFULL

Az Európai Parlament 2022. április 5-i állásfoglalása a polgári, közigazgatási és családjogi eljárásokban a gyermek jogainak védelméről (2021/2060[INI]) (2022/C 434/02)

Az Európai Parlament jogalkotási állásfoglalás-tervezete a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról szóló tanácsi rendeletre irányuló javaslatról [COM(2022)0695 – C9-0002/2023 – 2022/0402 (CNS)] (Különleges jogalkotási eljárás – konzultáció). Online: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0368_HU.html

Az Európai Unió Bírósága 221/21. sz. sajtóközleménye. Luxembourg, 2021. december 14. Online: https://curia.europa.eu/site/upload/docs/application/pdf/2021-12/cp210221hu.pdf

Európai Bizottság (2022): Javaslat. A Tanács rendelete a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról. Brüsszel, 2022. december 7. COM(2022) 695 final 2022/0402 (CNS). Online: https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2022/0695/COM_COM(2022)0695_HU.pdf

Von der Leyen elnök értékelő beszéde az Unió helyzetéről az Európai Parlament plenáris ülésén (Brüsszel, 2020. szeptember 16.).

EJEB-döntések

EJEB, Oliari és mások k. Olaszország (18766/11, 36030/11), ítélet, 2015. július 21.
EJEB, Vallianatos és társai kontra Görögország ügyben, 29381/09 és 32684/09. sz. kérelmek alapján 2013. november 7-én hozott ítélet.

EUB-döntések

EUB, 2018. június 5-i C-673/16. sz. ügyben hozott ítélet, Relu Adrian Coman és társai kontra Inspectoratul General pentru Imigrări és Ministerul Afacerilor Interne ügy [ECLI:EU:C:2018:385]
EUB, 2021. december 14-i C-490/20. sz. ügyben hozott ítélet, V. M. A. kontra Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo" ügy [ECLI:EU:C:2021:1008]
EUB, C-490/20, V.M.A. k. Stolichna obshtina, rayon 'Pancharevo' ügy, Julianne Kokott főtanácsnok indítványa, 2021. április 15.

Virok-Ujlaki Anikó 1986. január 18-án született Szentendrén. Magyar állampolgár, házas, két gyermek édesanyja. Jelenlegi munkahelye a Gödi Polgármesteri Hivatalban van, ahol 2020 óta a Beruházási és Városüzemeltetési Osztályt vezeti. Felsőfokú tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán kezdte, ahol igazságügyi szervező diplomát szerzett (2007–2010). Ezt követően a mesterképzést a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Karán végezte, ahol megszerezte az okleveles közigazgatási szakértő végzettségét európai és nemzetközi közigazgatási szakirányon (2014–2016). Angol és eszperantó nyelvből B2 szintű, államilag elismert, középfokú komplex nyelvvizsgával rendelkezik, emellett orosz és német nyelvből alap- és középfokú nyelvi ismeretekkel bír. A doktori képzést 2018-ban a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolában kezdte. 2022 óta a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola PhD-hallgatója. Kutatási területe: családjog, uniós jog, alapjogok és nemzetközi jog. Témavezetője Dr. habil. Zeller Judit PhD, egyetemi docens. Tudományos tevékenysége során írt publikációi az MTA MTMT rendszerében érhetők el.